

אדר ב' התשע"ו

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

מזבח ללא קרבן

לפרשת צו (על פי שיעור של הרב רא"ם הכהן)

ובו הקריב אדם הראשון הקרבן כשנברא, ומשם נברא.

אמרו חכמים: אדם – ממקום כפרתו נברא.

חז"ל קבעו כי האדם הראשון נברא ממקום המקדש.

3. בראשית ב, ז:

"וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה"

4. בירושלמי במסכת נזיר (פ"ז הי"ב):

"מלוא תרווד אחד נטל הקב"ה ממקום המזבח וברא בו

אדם הראשון, אמר הלואי יברא ממקום המזבח ותהא לו

עמידה. הדא הוא דכתיב... 'עפר מן האדמה' וכתוב

'מזבח אדמה תעשה לי', מה אדמה שנאמר להלן מזבח

אף כאן מזבח"

אמנם יש בחז"ל דעה נוספת בעניין בריאת האדם,

5. כמו שמביא רש"י:

"צבר עפרו מכל האדמה מארבע רוחות... דבר אחר נטל

עפרו ממקום שנאמר בו 'מזבח אדמה תעשה לי' "

אך יתכן שאין כאן מחלוקת,

6. שכך נאמר בזוהר (ח"א רה, ב.):

"תא חזי, כד ברא קב"ה ליה לאדם אכניש עפריה מארבע

סטרין דעלמא ועבד גרמיה באתר דמקדשא לתתא

ואמשיך עליה נשמתא דחיי מבי מקדשא לעילא"

(תרגום: בוא וראה, כשברא הקב"ה את האדם, כנס עפרו

מארבע רוחות העולם ועשה אותו במקום המקדש למטה,

והמשיך עליו נשמת חיים מבית המקדש שלמעלה)

7. הכלי-יקר (בראשית ג, כג) איחד בין הדעות באופן

אחר:

"וגם לדברי האומר צבר עפרו מכל האדמה כך פירושו,

לפי שמקום שנאמר בו 'מזבח אדמה תעשה לי' שם אבן

שתיה ומשם הושתת כל העולם, והעפר אשר לוקח

ממרכז העולם דומה כאילו צבר עפרו מכל העולם".

במסכת שבת (כת, ב) נאמר שאדם הראשון הקריב קרבן

בסמוך לבריאתו, הוא "שור שהקריב אדם הראשון",

שהוקרב "במזבח הגדול שבירושלים" (במדבר רבה לד,

ט).

פרשת צו פותחת את פרשיות הקרבנות בפועל.

אומר הרב רא"ם הכהן כי בעיון במזבחות האבות שקדמו

למזבח המשכן, נראה כי למזבח יש מהות בסיסית

הקודמת למשמעות שמעניקה לו ההקרבה עליו. יסוד

המזבח הוא ההתקרבות של האדם, והקרבת הקרבנות

כולה באה כתחליף להתקרבות זו, הבאה לבטא את

שאיפתו להתקרב אל בוראו. מתוך סקירת שאר המזבחות

המתוארים בתורה חוץ ממזבח המשכן נראה כי למזבחות

אלה אופי שונה באופן מהותי מהתפקיד המקובל של

מזבח העולה.

טוען הרב רא"ם הכהן כי יש לבחון מה ניתן ללמוד ביחס

אליו ממזבחות אלה.

ההבנה הפשוטה וההגדרה המילונית של המונח 'מזבח'

היא כלי המשמש להקריב עליו זבחים ומנחות.

מנקודת הנחה זו שואל הזהר מדוע המזבח הפנימי

שבמשכן ובמקדש נקרא גם הוא מזבח והרי לא זבחים

עליו כלום?

שאלה זו מעוררת שאלה נוספת והיא האמנם תמיד

משמש מזבח לזביחת בהמות או שייתכן שלמזבח יש

משמעויות מעבר לזביחת הקרבן.

לראשונה בתורה מופיע קרבן לה' דווקא כמנחה. בקרבנו

של קין נאמר,

1. בראשית ד, ג:

"וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרֵי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַה' "

לכאורה מתוך שלא כתבה זאת התורה, ניתן היה ללמוד

כי האחים, קין ובעקבותיו הבל, לא בנו מזבח.

2. אך מדברי הרמב"ם (הלכות בית הבחירה ב ב) עולה

שבנו:

"ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח

בגורן ארוונה היבوسی, הוא המקום שבנה בו אברהם

המזבח ועקד עליו יצחק; והוא המקום שבנה בו נח

כשיצא מן התיבה; והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל;

שבהכרח לקיומו והגדרתו של המזבח ישנה משמעות עצמית מעבר להקרבת הקרבנות.

על-פי שלושת המזבחות שבנה אברם נראה שעצם הקדשתם לה' מקיימת את ייעוד המזבח. המזבח נקרא מזבח לה' עוד לפני שנעשתה עליו כל פעולה. הפעולה היחידה שמבצע אברם היא קריאה בשם ה'.

קריאה זו ניתנת להתפרש כתפילה, או כקריאה לבני-אדם לעבוד השם כפי שהציעו חלק הפרשנים או כהקדשה מחודשת של המזבח לה'.

בדומה לשלושת מזבחות אברם יש עוד שלושה מזבחות בהם לא מקריבים דבר. מזבחות אלה נבנו על-ידי יצחק ויעקב, וניראה שהם הלכו בדרך אברהם אביהם. מזבח אחד בנה יצחק לאחר הריב בינו ובין פלישתים על חפירת הבארות. מיד בבואו לבאר שבע מתגלה אליו ה' ומבטיח לו את ברכת אברהם אביו, בתגובה בונה יצחק מזבח וקורא בשם ה'. ניסוח הפסוק והשימוש בתיאור נטיית האוהל מזכיר מאד את הפסוק בו קורא אברם בשם ה'.

12. **בראשית כו כד-כה:**

וַיֵּרָא אֵלָיו ה' בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֶ-לֹקֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אֵל תִּיָּרָא כִּי אֲתֵדָּ אֲנֹכִי וּבְרַכְתִּיךָ וְהִרְבִּיתִי אֶת זְרַעְךָ בְּעֵבֹר אַבְרָהָם עֶבְדִּי: וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה' וַיִּט שָׁם אֹהֶלוֹ וַיִּכְרוּ שָׁם עֶבְדֵי יִצְחָק בָּאָר:

נראה כי בהתאם לקו הכללי של פרשת סתימת הבארות בה משחזר יצחק את חפירת הבארות של אברהם, גם בבניית מזבח זה משחזר יצחק את מעשה אביו.

שני מזבחות נוספים בונה יעקב בשובו לארץ כנען. את הראשון הוא בונה מיד בבואו לשכם לפני מעשה דינה וקורא לו בשם ה' בדומה למזבח של אברהם אבינו.

13. **בראשית ל"ג יח-כ:**

וַיֵּבֵא יַעֲקֹב שְׁלֹם עִיר שְׁכֵם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֹאוֹ מִפְּדֹן אֲרָם וַיַּחַן אֶת פְּנֵי הָעִיר: וַיִּקַּח אֶת חִלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה שָׁם אֹהֶלוֹ מִיַּד בְּנֵי חַמּוֹר אָבִי שְׁכֵם בְּמֵאָה קִשְׁיָטָה: וַיִּצַּב שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לוֹ א-ל-א-ל-א-ל-לֵקִי יִשְׂרָאֵל:

בניית המזבח השני באה כציווי ה' הנגלה ליעקב מיד אחר מעשה שכם, ואחר בנייתו הוא קורא למקום בשם 'אל בית-אל' כשהכוונה לקריאה בשם ה' על המזבח.

14. **בראשית ל"ה א-ז:**

וַיֹּאמֶר אֶל-קַיִם אֵל יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵּית אֵל וְשָׁב שָׁם וַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לַא-ל הַנְּרָאָה אֲלֵיךָ בְּבָרְחֶךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אֲחִיךָ: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֵל בֵּיתוֹ... וַנְּקוּמָה וְנַעֲלֵה בֵּית אֵל וְאַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לַא-ל הָעֵנָה אֲתִי בְּיוֹם צָרָתִי וַיְהִי עֲמִדִּי בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתִּי: ... וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לְמָקוֹם אֵל בֵּית אֵל כִּי שָׁם נִגְּלוּ אֵלָיו הָאֱלֹקִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אֲחִיו:

מסביר הרב רא"ם הכהן כי יתכן שגם מזבחות יעקב נעשים כשחזור מעשי אברהם בכניסתו לארץ, ובבניית המזבח הראשון הוא מדמה את כניסתו לארץ לעלייתו

המזבח הראשון הנזכר בפירוש בבראשית, הוא המזבח שבונה נח, בצאתו מן התיבה. מזבח זה משמש באופן מיידי להעלאת עולות ובכך מאששים הפסוקים מפרשת נח (ח כ-כא) את ההנחה הראשונית כי מטרת המזבח היא הקרבת קרבנות בלבד.

8. **בראשית חת כ-כא:**

וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַה' וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת בְּמִזְבֵּחַ: וַיִּרַח ה' אֶת רִיחַ הַנְּיָחֹחַ וַיֹּאמֶר ה' אֵל לִבּוֹ לֹא אֶסְף לְקַלְל עוֹד אֶת הָאָדָמָה בְּעֵבֹר הָאָדָם כִּי יַצַּר לִבִּי הָאָדָם רַע מִנְעֲרִיו וְלֹא אֶסְף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי:

עניין נוסף המודגש במזבחו של נח הוא הפועל היוצא שלו - השפעתו על ה' על ידי ריח הקרבן. התורה מתארת את ה' כמריח את ריח הניחוח שמעלה הקרבן וכביכול ההנאה שגורם הריח ממתקת את הדין והכעס הקשים שהיו לה' כנגד עולמו.

תפקיד הקרבן הוא אם כן כפרה על חטא האדם ושיכוך כעס הא-ל. במקרה שלנו בו יש זיהוי בין המזבח והקרבן הרי שזהו גם תפקיד המזבח.

מזבחות האבות

הזיהוי בין המזבח ובין הקרבנות מתערער ועמו מתערער הגדרת המזבח כמכשיר להקרבת קרבנות בלבד, כשבוחנים את המזבחות שבונים האבות בספר בראשית. ברוב מזבחות אלו לא מתוארת כל הקרבה, והתורה מציינת את בניית המזבח בלבד.

כאלה הם הפסוקים המתארים את התגלות ה' לאברם בשכם מיד אחר כניסתו לארץ שבעקבותיה הוא בונה "מזבח לה' הנראה אליו". בפסוק הבא מעתיק אברם את מקומו ובונה שוב מזבח לה', הפעולה היחידה הנזכרת אינה הקרבה אלא קריאה בשם ה'.

9. **בראשית יב ז-ח:**

וַיֵּרָא ה' אֵל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֶךָ אֲתָן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' הַנְּרָאָה אֵלָיו: וַיַּעֲתַק מִשָּׁם הָהָרָה מִקְדָּם לְבֵית אֵל וַיִּט אֹהֶלָה בֵּית אֵל מִיָּם וְהָעִי מִקְדָּם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה':

גם בהמשך חוזר אברם וקורא בשם ה' על אותו המזבח שבין בית-אל ובין העי, ובסוף הפרק אחר הפרידה מלוט בן-אחיו נודד אברם לחברון ובונה שם מזבח שלישי לה'.

10. **פרק יג, ג-ד, יח:**

וַיֵּלֶךְ לְמַסְעוֹ מִנְּגַב וְעַד בֵּית אֵל ... אֵל מִקְדָּם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שֵׁם אַבְרָם בְּשֵׁם ה'... וַיִּאָּהֵל אַבְרָם וַיֵּבֵא וַיִּשָּׁב בְּאֵלֵי מִמְרָא אֲשֶׁר בְּחָבְרוֹן וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה':

11. **מסכת הרב רא"ם הכהן:**

לפנינו אם כן שלושה מזבחות שהתורה אינה מתארת כל הקרבת קרבנות אלא רק את עצם בניית המזבח. מכאן

ששוב יש לפנינו מזבח שנבנה בלי כל כוונה מפורשת להקריב עליו.

16. שמות יז יד-טז:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כָּתֹב זֵאת זְכוּרֹן בְּסֵפֶר וְשִׂים בְּאָזְנִי יְהוֹשֻׁעַ כִּי מָחָה אֶמְחָה אֶת זְכוּר עַמְלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: וַיְבִן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נָסִי: וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל פֶּסַח-הַמִּלְחָמָה לַה' בְּעַמְלֵק מִדֹּר זָר:

המזבח האחרון אליו נתייחס בסקירה זו הוא מזבח העולה שבמשכן, שבוודאי שימש להקרבת קרבנות שהרי זה עיקר יעודו. אך באופן בו מתואר המזבח בציווי לבנותו ישנו גורם מפתיע.

בשאר כלי המשכן הפנימיים, מתארת התורה בסוף כל ציווי את תפקיד הכלים:

השלחן - לשים עליו לחם הפנים, המנורה להאיר את נרותיה, וכן ביתר הכלים.

17. שמות כה, כג - לח; כו, א-ח:

וְעִשִׂיתְּ שִׁלְחֹן עֲצֵי שִׁטִּים ... וְנָתַתְּ עַל הַשִּׁלְחֹן לֶחֶם פָּנִים לִפְנֵי תְּמִיד:

וְעִשִׂיתְּ מִנְרֵת זָהָב טָהוֹר ... וְעִשִׂיתְּ אֶת נִרְתֵּיהָ שְׁבָעָה וְהִעֵלָה אֶת נִרְתֵּיהָ וְהָאִיר עַל עֵבֶר פְּנִיהָ: ...

וְעִשִׂיתְּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חֲמֵשׁ אַמּוֹת אַרְדָּךְ וְחֲמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב רְבֹעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשִׁלַּשׁ אַמּוֹת קָמְתוֹ: וְעִשִׂיתְּ קַרְנָתָיו ... וְעִשִׂיתְּ סִירְתָיו לְדָשָׁנוּ ... וְעִשִׂיתְּ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֵׂה רִשֵׁת נְחֹשֶׁת ... וְעִשִׂיתְּ בְּדִים לַמִּזְבֵּחַ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתְּ אֹתָם נְחֹשֶׁת: ... נְבוֹב לַחַת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הִרְאָה אֹתָךְ בְּהָר פֶּן יֵעָשׂוּ:

לעומת זאת בתיאור הציווי והבניה של המזבח החיצון התורה אינה מזכירה את ההקרבה במזבח אלא רק את שלב הבניה. טוען הרב רא"ם הכהן כי יתכן שגם השמטה זו מדגישה את משמעות המזבח כמהות עצמאית לבד מהקרבת הקרבנות שעליו.

ההקרבה כמסירות נפש

מתוך כל המזבחות עולה כי למזבח יש מהות בסיסית הקודמת למשמעות שמעניקה לו ההקרבה עליו.

18. טוען הרב רא"ם הכהן כי מהות זו היא עיקר עניינו של המזבח:

יסוד המזבח הוא ההתקרבות של האדם ולא הקרבת הקרבן. הקרבת הקרבנות כולה באה כתחליף להתקרבות האדם עצמו כדי לבטא את שאיפתו של האדם להתקרב אל בוראו.

רעיון דומה עולה במדרשי חז"ל על העקידה, לפיהם הציווי האלוקי לאברהם לא היה להקריב את יצחק כלל. המילה בה השתמש הכתוב בציווי היא "והעלהו", המדרשים הדגישו מילה זו ולמדו מכאן כי כל בקשתו של ה' מאברהם הייתה העלאת יצחק על המזבח בלבד. כביכול לא היתה כל כוונה שאברהם יזבח את בנו ממש.

הראשונה של אברהם. אולם אף אם הדמיון בין המזבחות אינו מוחלט, בוודאי יש לזהות את מזבחות האבות כיחידה אחת של מזבחות שהתורה אינה מתארת בהן הקרבה.

גם אם למעשה האבות העלו קרבנות במזבחות שבנו, והתורה בחרה שלא לתאר אלא את מעמד בניית המזבח, יש להבין מדוע לא תיארה התורה את ההקרבה. בניית המזבחות מתוארת כמעשה שהגיע להשלמתו, ומכאן שלמזבח משמעות של התקרבות אל ה' וקריאה בשמו גם בלא הקרבת קרבנות בפועל.

מזבח העקידה

המזבח החריג במכלול מזבחות האבות הוא מזבח העקידה. בניגוד לששת המזבחות האחרים, המזבח היחיד בו מתוארת הקרבת קרבן הוא המזבח עליו נעקד יצחק ולבסוף הוקרב במקומו איל.

15. בראשית כב ט-יד:

וַיִּבְאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹקִים וַיְבִין שֵׁם אַבְרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים: וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יִדְוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכָלֹת לַשְּׂחֵט אֶת בְּנוֹ: וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֶּאֶד ה' מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִי: וַיֹּאמֶר אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנֶּזֶר וְאֵל תַּעֲשֵׂ לֹ מְאוּמָה כִּי עֵתָה יָדְעֵתִי כִּי יֵרָא אֱלֹקִים אֶתָּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יַחֲידְךָ מִמֶּנִּי: וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה אֵיל אַחַר נֶאֱחָז בְּסָבָדָךְ בְּקַרְנָיו וַיִּלָּךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֵלָה תַּחַת בְּנוֹ:

מזבח העקידה הוא הרביעי ממזבחות האבות, והקרבת הקרבן היחידה מתוארת ביחס אליו. הקרבה זו משמשת נקודת שיא לאחת הפרשיות המורכבות ביותר בספר המבררת את היחס להקרבת בכורות ולמסירות נפש.

פרשת העקידה זכתה בתולדות ישראל והעולם להתייחסות הענפה ביותר אולי מכל פרשיות התורה. נראה שאין מנוס מלהציע שבנוסף לשאר משמעויות פרשה זו, גם יחס התורה למושג המזבח ולשימוש בו מגיע בפרשה זו למיצויו.

מזבח משה ומזבח הנחשת

נוסף למזבחות האבות מתואר בתורה עוד מזבח אחד בלי תיאור של הקרבה הנעשית על גביו, מזבח זה נבנה על ידי משה רבנו אחרי מלחמת עמלק והוא קורא לו שם - "ה' נסי". בניית המזבח נעשית בצמוד לצווי ה' אל משה לכתוב בספר את מחיית עמלק לזיכרון ולשימה באזני יהושע. ניתן להתלבט האם בניית המזבח היא הדרך בה מקיים משה את דברי ה' או שזוהי תגובה אישית ספונטנית לניצחון ולהודיה לה'. אך בהקשר לעיונו ברור

יצחק מפרש כי המילה נפש נאמרה דווקא במנחה כדי להדגיש שגם המנחה מהווה תחליף להקרבת נפשו של האדם במקרה הצורך.

22. תלמוד בבלי, מנחות, ק"ד ע"ב:

אמר רבי יצחק: מפני מה נשתנית מנחה שנאמר בה נפש? אמר הקדוש ברוך הוא: מי דרכו להביא מנחה? עני, מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו לפני.

האפשרות הניתנת לעני להביא קרבן מנחה במקום קרבן בהמה בשל דלותו אינה תחליף נמוך יותר. גם במנחה יכול האדם להגיע לאותה רמה של התקדשות והתקרבות לה', והכתוב מעלה עליו כאילו הקריב נפשו. עיקר הקרבן אינו שחיטת הבהמה והקטרתה אלא האדם המתקרב על-ידה לקדוש ברוך הוא, לכן גם בלא הקרבה מייצג המזבח את המקום בו מוצא האדם את הקשר אל הא-ל. הקשר המזבח אל האדם דווקא ולא אל הבהמה המוקרבת עליו רמוז גם במידות המזבח המינימליות - אמה על אמה ברום שלש אמות. מידות אלה הן המידות המשערות את גודלו של אדם ממוצע בהלכה ומבטאות את היות המזבח מקום של מפגש בין האלוקים והאדם.

החידוש שבמעשה העקידה המודגש על רקע מזבחות האבות האחרים הוא התקשרות האדם והתקרבותו אל ה' על ידי העבודה במזבח. ששת המזבחות שבנו האבות שימשו בראש ובראשונה לקרוא בשם ה' - להכריז על הקשר האישי שבין אברהם יצחק ויעקב ואלוהיהם. גם מזבח הנחושת, המכונה מזבח העולה, הוא בראש ובראשונה מקום המבטא את מסירות הנפש של ישראל לה' בחייהם.

התורה אינה מתארת הקרבה במזבחות האבות ובמזבח "ה' נסיו" של משה רבינו, מפני שעיקר המזבח הוא האדם המתקשר דרכו אל ה'. יתכן כי ניתן להסביר על פי דברים אלה את עומק שאלת הזוהר על המזבח הפנימי שראינו בתחילת השיעור. הזוהר תמה מדוע נקרא המזבח הפנימי מזבח אף שלכאורה לא זובחים, לא שוחטים עליו שום דבר.

23. זוהר חדש מגילת שיר השירים דף יג עמוד ב:

פתח ואמר ויעש מזבח מקטר קטורת וגו' האי קרא אית לאסתכלא ביה בגין דתרין מדבחין הוו מדבחא דעלוון ומדבחא דקטורת בוסמין דא לבר ודא לגאו האי מדבחא דקטורת איהו פנימאה אמאי איקרי מזבח והא לא דבחין ביה דבחין ומזבח על דא איקרי. אלא בגין דבטיל וכפית לכמה סטרין בישין. וההוא סטרא אחרא הוה כפית כעגלא דכפית לדבחא אוף הכי סטרא אחרא הוה כפית דלא יכיל לשלטה ולא למהוי מקטרגא ועל דא איקרי מזבח.

[תרגום: פתח ואמר "ויעש מזבח מקטר קטורת וגו'" מקרא זה יש להסתכל בו כיוון ששני מזבחות הם - מזבח

19. כך מדרש בראשית רבה (פרשה נו):

אמר רב אחא: התחיל אברהם תמימה: 'אין הדברים הללו אלא דברים של תימה, אתמול אמרת כי "ביצחק יקרא לך זרע", חזרת ואמרת "קח נא את בנך" ועכשיו את אמר לי "אל תשלח ידך אל הנער" - אתמהא?! אמר לו הקדוש ברוך הוא: 'אברהם, "לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה", כשאמרת לי "קח נא את בנך" לא אמרתי 'שחטהו' אלא "והעלהו" לשם חיבה אמרתי לך. אסיקתיה - וקיימת דברי. ועתה אחתינייה'. הדא הוא דכתיב: "ולא עלתה על לבי" - זה יצחק.

רב אחא שם בפי אברהם תמימה המתבקשת מציווי העקדה - לכאורה חזר בו ה' מבקשתו הראשונה שבעצמה סתרה את את הבטחת הזרע בה נתברך אברהם. תשובת ה' היא שכל בקשתו מאברהם היתה שיעלה את בנו 'לשם חיבה' ולא לשחיטה. המדרש מצטט ביטוי קשה מירמיה כדי לתאר את ההבנה הפשוטה של ציווי העקידה - המחשבה לשחוט את יצחק 'לא עלתה על לבי'.

בנוסחא אחרת למדרש, נוסף משל לאי-ההבנה כביכול שבמעשה העקידה, בו מודגש האבסורד שבבקשת האלוהים לגילוי חיבה מול סכיניו של האב המונף לשחוט את בנו.

20. בראשית רבה שם:

נוסחא אחרת: משלו משל למלך שאמר לאוהבו 'העלה את בנך אל שולחני' הביאו אותו אוהבו וסכיניו בידו אמר המלך: וכי 'העלהו לאכלו' אמרתי לך?! "העלהו" אמרתי לך, מפני חיבתו. הדא הוא דכתיב: "ולא עלתה על לבי" - זה יצחק.

אברהם אבינו צווה להעלות את יצחק כעולה למזבח אך לא כדי לשחטו אלא כעולה תמימה של חיים. מסירות הנפש הנדרשת על ידי האלוהים היא מסירות הנפש שבחיים, היכולת של האדם למסור את חייו לה' היא הדרך בה האדם הופך בעצמו לעולה תמימה לפני ה'. קרבן האיל שהוקרב לבסוף בעקידה במקום יצחק הוא למעשה מטרת כל הקרבנות כולם. הקרבנות נועדו לסייע לאדם להגיע להתקרבות לקדוש ברוך הוא, אך לא על ידי מיתה חס וחלילה אלא על ידי חיים של התקשרות לה'.

כך גם עולה מפשט הפסוקים בציווי הניסיון שמצווה ה' לאברהם.

21. בראשית כ"ב א,ב:

ויהי, אחר הדברים האלה, והאלוקים, ניסה את-אברהם; ויאמר אליו, אברהם ויאמר הנני. ויאמר קח-נא את-בנך את-יחידך אשר-אהבת, את-יצחק, ולך-לך, אל-ארץ המוריה; והעלהו שם, לעולה, על אחד ההרים, אשר אומר אליך

בדומה דרש רבי יצחק במנחות (קד ע"ב) את המילה 'נפש' בציווי קרבן המנחה "וּנְפֶשׁ כִּי תִקְרֵיב קִרְבָּן מִנְחָה לַה'" רבי

27. תלמוד בבלי, מנחות ק"ד ע"ב:

אמר רבי יצחק: מפני מה נשתנית מנחה שנאמר בה נפש? אמר הקדוש ברוך הוא: מי דרכו להביא מנחה? עני, מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו לפני.

28. במשנה במנחות (יג, יא) נאמר:

אמר בעולת הבהמה: 'אשה ריח ניחוח' ובעולת העוף: 'אשה ריח ניחוח' ובמנחה: 'אשה ריח ניחוח', ללמד שאחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין אדם את דעתו לשמים.

הפעילות הנפשית-מוסרית היא עיקר הקרבת הקרבן, וכן מידת המאמץ של המקריב ולא איכות הקרבן.

29. וכך גם דרשו במסכת ראש השנה (טז ע"א):

"אמר רבי אבהו: למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני"

30. **יהי רצון שיתקיים בנו ובתפילותינו את שכתב הנביא מלאכי (מלאכי ג, ד), ואנו נקרא אי"ה בהפטרות**

'שבת הגדול':

"וְעֲרַבְהָ לָהּ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם כִּימֵי עוֹלָם וְכַשְׁנֵים קְדָמֵינוּ".

העולות ומזבח קטורת בשמים. זה מבחוץ וזה מבפנים, מזבח הקטורת הזה הוא הפנימי. מדוע נקרא מזבח, והרי לא זובחים בו זבחים ו'מזבח' על זה נקרא? אלא כיוון שמבטל וכופת כמה צדדים רעים. ואותו 'הצד האחר' הוא כפות כעגל שכפות להזבח, כך 'הצד האחר' הוא כפות ולא יכול לשלוט ולא להיות מקטרג ועל זה נקרא מזבח.

הזוהר מתרץ שהמזבח הפנימי נקרא כך כיוון שהוא מבטל וכופת כמה צדדים רעים שיש בעולם ובאדם. משמעות המילה מזבח אם כן היא לא רק מקום שחיטה אלא בעיקר מקום בו ניתן לכפות את המידות הרעות, ועל פי דרכנו להקדיש את חיי האדם לעבודת ה'.

מזבחות האבות מסמנים את תחילתה של מהפיכה עולמית ביחס בני אדם להקרבת קרבנות ולמזבחות בכלל. האבות קוראים בשם ה' על המזבח אותו הם בונים לא כדי לרצותו בעולות וזבחים אלא כדי להכריז על שליטתו בעולם. ההקרבה על המזבח אינה נובעת מצורך גשמי של האל חס-ושלום אלא כדי לבטא תנועת התקרבות מצד האדם.

ראינו כי הקרבן הראשון, קרבנו של קין היה מנחה. פירושים רבים ניתנו לסיבה שבעטיה לא שעה ה' למנחתו של קין. נראה כי היה בקין חטא אותו לא תיארה לנו התורה, כפי שרש"י ומדרשים נוספים ניסו להוכיח דווקא מדברי ה' לקין.

24. בראשית ד ז:

"הלוא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ".

בפרשת צו, המשלימה פרטים בדיני הקרבנות על שלמדנו בשיעור על פרשת ויקרא, מוזכרת שוב המנחה הקרבן הבא מן הצומח. התורה מצווה להביא כמנחה חיטים או שעורים. ראינו כי בדרך כלל זהו קרבן העני שאינו יכול להביא בקר או צאן. על הפסוק בויקרא,

25. ויקרא ב, א:

"וְנִפֹּשׁ כִּי-תִקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לָהּ סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ וְצֶקֶת עֲלֶיהָ שֶׁמֶן וְנִתַּן עֲלֶיהָ לְבִנָּה".

26. אומר רש"י:

"לא נאמר נפש בכל קורבנות נדבה אלא במנחה, מי דרכו להתנדב מנחה? עני. אמר הקב"ה: מעלה אני עליו כאלו הקריב נפשו".

בדומה ראינו את שדרש רבי יצחק במנחות (קד :) את המילה 'נפש' בציווי קרבן המנחה "וְנִפֹּשׁ כִּי תִקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לָהּ", שהמילה נפש נאמרה דווקא במנחה כדי להדגיש שהמנחה מהווה תחליף להקרבת נפשו של האדם במקרה הצורך.